Anadolu Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi

Uluslararası Cengiz Dağcı Sempozyumu

16-17 Mayıs 2017
Eskişehir

Bildiri Kitabı

Hazırlayanlar: Arş. Gör. Nurcan ANKAY - Arş. Gör. Deniz DEPE

ULUSLARARASI
CENGİZ DAĞCI SEMPOZYUMU

Bildiri Kitabı

16-17 Mayıs 2017 · Eskişehir

Hazırlayanlar

Nurcan ANKAY · Deniz DEPE

ULUSLARARASI
CENGİZ DAĞCI SEMPOZYUMU
Bildiri Kitabı

16-17 Mayıs 2017 · Eskişehir

Hazırlayanlar
Nurcan ANKAY · Deniz DEPE

ISBN: 978-6059975-23-0

Anadolu Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi

Onur Kurulu
Eskişehir Valisi: Azmi ÇELİK
Anadolu Üni. Rektörü: Prof. Dr. Naci GÜNDOĞAN
E. Osmangazi Üni. Rektörü: Prof. Dr. Hasan GÖNEN

Düzenleme Kurulu
Başkan: Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN
Prof. Dr. Hilmi ÖZDEN
Prof. Dr. Ahmet KARTAL
Prof. Dr. Muzaffer DOĞAN
Prof. Dr. Ferruh AĞCA
Doç. Dr. Mehmet TOPAL
Doç. Dr. Soner AKPINAR
Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL
Yrd. Doç. Dr. Adem KOÇ
Yrd. Doç. Dr. Eylem SALTIK
Arş. Gör. Deniz DEPE
Arş. Gör. Nurcan ANKAY
Arş. Gör. Metin ÇATALKAYA
Arş. Gör. Buket Nur KIRMIZIGÜL

Bilim Kurulu
Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT
Prof. Dr. Ahmet KARTAL
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU
Prof. Dr. Salim ÇONOĞLU
Prof. Dr. Emel KEFELİ
Prof. Dr. İsmail KERİMOV
Prof. Dr. Muhsin MACİT
Prof. Dr. Özden TEZEL
Doç. Dr. Ahtem CELİLOV
Doç. Dr. Mehmet TOPAL
Doç. Dr. Leniyara CELİLOVA
Doç. Dr. Sevil KERİMOVA
Doç. Dr. Nariman ABDULVAHAP
Doç. Dr. Fera SEFEROVA
Dr. Ayten ABBASOVA
Dr. Ali ŞAMİL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 6

CENGİZ DAĞCI YARADICILIĞINDA TÜRKÜN YURD İTKİSİNİN MİLLİ FACİƏ TİPİNDƏ TƏQDİMİ VƏ ÖZÜNÜDƏRK MƏSƏLƏSİ Arş. Gör. Dr. Aytən ABBASOVA 7

CENGİZ DAĞCI'NIN ESERLERİNDE MEKAN OLARAK AKMESCİT Arş. Gör. Lennara ABDÜLVAPOVA 15

ONLAR DA İNSANDI'DA ZORUNLU KÜLTÜR DEĞİŞMELERİ ve KOLHOZ Prof. Dr. Mehmet AÇA 21

GENÇ TEMÜÇİN'DEKİ TATARCA UNSURLAR ÜZERİNE Prof. Dr. Ferruh AĞCA 26

KORKUNÇ YILLAR ve *YURDUNU KAYBEDEN ADAM* ROMANLARINDA DESPOTİZM ve DESPOT İMGESİ Doç. Dr. Soner AKPINAR 31

YANSILAR'DA SÜRGÜNLÜK Esra AKSÖYEK - Aysel DUMAN 34

SADIK TURAN'DAN SADIK KEMAL'E CENGİZ DAĞCI'NIN İKİ ROMANINDA ORTAK TÜRK DÜNYASI KİMLİĞİNİN YARATIMI Arş. Gör. Dinçer ATAY 42

İKİ CENGİZ, İKİ ANA, İKİ TOPRAK Prof. Dr. Yunus BALCI 56

BADEM DALINA ASILI BEBEKLER: BİR ÇOCUĞUN GÖZÜNDEN KIRIM GERÇEKLİĞİ Yrd. Doç. Dr. Hülya BAYRAK AKYILDIZ 58

CENGİZ DAĞCI'NIN KIRIM TATAR TÜRKÇESİYLE YAZDIĞI ŞİİRLER ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ Prof. Dr. Erdoğan BOZ – Arş. Gör. Duygu KAMACI – Okt. Ezgi ASLAN 63

CENGİZ DAĞCI ESERLERİNDE MİLLİ KİMLİK ve ANAYURT SEMBÖLÜ Doç. Dr. Ahtem CELİLOV . 70

TARİHTE KIZILTAŞ ve KIZILTAŞLILAR Doç. Dr. Leniyara CELİLOVA 73

İHTİYAR SAVAŞÇI'NIN HİKÂYESİ Yrd. Doç. Dr. Sabahattin ÇAĞIN 76

CENGİZ DAĞCI'NIN 'İNGİLİZ ÖYKÜLERİ'NDE 'İÇ GÖZ' KULLANIMI ve İNGİLİZCE ETKİSİ ÜZERİNE Dr. Mustafa ÇETİN 81

CENGİZ DAĞCI BAĞLAMINDA YARATICI YAZARLIKTA HALKBİLİMİ UNSURLARI PROBLEMATİĞİ Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU 84

-MEKÂNIN BELLEĞİ ya da MEKÂNA TUTUNAN BELLEK- ŞİMDİDEKİ HATIRLAYIŞLARIYLA SÜREKLİLİĞİNİ SAĞLAYAN YAZAR: CENGİZ DAĞCI Prof. Dr. Salim ÇONOĞLU 86

ÜŞÜYEN SOKAK'TA BİREYİN İNŞA EDİLİŞİ Doç. Dr. Mehmet Can DOĞAN 92

EDEBİ ESER-SİNEMA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA *KORKUNÇ YILLAR* ve *YURDUNU KAYBEDEN ADAM* ROMANLARININ *KIRIMLI* FİLMİYLE MUKAYESESİ Arş. Gör. Vahide Fidan DOĞAN 97

CENGİZ DAĞCI ve CENGİZ AYTMATOV ANLATILARINDA "KAYIP BABA/OĞUL" İZLEĞİ Doç. Dr. Mitat DURMUŞ 101

KÜLTÜREL BELLEĞİN İHYASI EKSENİNDE CENGİZ DAĞCI'NIN ROMANLARINDA KIRIM EFSANELERİNİN İZLERİ Prof. Dr. Ali DUYMAZ 105

KÖTÜLÜĞÜN HARİTASINDA KADIN OLMAK: CENGİZ DAĞCI ROMANLARINDA KADIN KARAKTERLER Prof. Dr. Ülkü ELİUZ 112

ONLAR DA İNSANDI ROMANINDA "İYİLİK" – "KÖTÜLÜK" TEMSİLLERİ Prof. Dr. Fazıl GÖKÇEK ... 130

CENGİZ DAĞCI'NIN *KORKUNÇ YILLAR* ROMANINDA SOVYET İDOLOJİSİNİN İFŞASI Dr. Ali Şamil HÜSEYİNOĞLU 134

"GÖNLÜM İLE SİZİN ARANIZDAYIM" Sabriye KANDIMOVA 140

KORKUNÇ YILLAR VE *YURDUNU KAYBEDEN ADAM* ROMANLARINDA RUS İMGESİ Doç. Dr. M. Fatih KANTER 143

CENGİZ DAĞCI ve II. DÜNYA SAVAŞINDA TÜRKİSTAN LEJYONERLERİ Prof. Dr. Abdulvahap KARA 149

CENGİZ DAĞCI'NIN *KÜÇÜK ALİMCAN* HİKÂYESİ ve ROL MODEL OLARAK ALİM AYDAMAK Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU 156

CENGİZ DAĞCI ve KIRIM TATAR MİLLİ HAREKETİ Zafer KARATAY 159

CENGİZ DAĞCI'NIN ZAMANI DURDURDUĞU EVİ: ANILAR, HAYALLER ve GERÇEKLİK Neşe SARISOY KARATAY 164

GENÇ TEMUÇİN ROMANININ GÜNÜMÜZE MESAJI Prof. Dr. Ahmet KARTAL 181

CENGİZ DAĞCINIŃ BEDİY EDEBİYATTAKİ İLK ADIMLARI Prof. Dr. İsmail Asanoğlu KERİM 187

İÇİNDEKİ, VATAN, DİL ve ÖZGÜRLÜK ATEŞİ SÖNMEYEN BİR IŞIK"CENGİZ DAĞCI" Doç. Dr. Svetlana KERİMOVA 190

ÜŞÜYEN SOKAK'IN DİLİ Arş. Gör. Buket Nur KIRMIZIGÜL 194

DEDEDEN TORUNA BİR İNGİLİZ ÖYKÜSÜ Öğr. Gör. İsa KOCAKAPLAN 200

CENGİZ DAĞCI'NIN *ONLAR DA İNSANDI* ROMANINDA KOLEKTİF BELLEK ve FOLKLOR İLİŞKİSİ Yrd. Doç. Dr. Adem KOÇ 209

LONDRADAN KIRIM'A ANNEME MEKTUPLARLA "VATAN" METAFORLARI Doç. Dr. Abdullah KÖK 219

CENGIZ DAĞCI'NIN LONDRA'SI Melek MAKSUDOGLU 229

CENGİZ DAĞCI'NIN YURDUNU KAYBEDEN ADAM ROMANINDA NİYET HİYERARŞİSİ Yrd. Doç. Dr. Hayrettin ORHANOĞLU 248

CENGİZ DAĞCI'NIN ROMANLARINDA "ALİM AYDAMAK EFSANESİ"NİN YANSIMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN 251

GÜNLÜKLERİ IŞIĞINDA CENGİZ DAĞCI'NIN KİMLİK ALGISI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER Doç. Dr. Recai ÖZCAN 257

CENGİZ DAĞCI'NIN ESERLERİ ve YAZILMAMIŞ TARİH Prof. Dr. Hilmi ÖZDEN 269

CENGİZ DAĞCI'NIN *ANNEME MEKTUPLAR* ROMANINDA SÜRGÜNLÜK, BELLEK ve DİL Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZGER 281

İHTİYAR SAVAŞÇI ROMANINDA TÜRKÇENİN KULLANIMI Prof. Dr. Can ÖZGÜR 286

CENGİZ DAĞCI'NIN *YURDUNU KAYBEDEN ADAM*'DA DEVLETSİZ YURT BİLGİSİ Yrd. Doç. Dr. Adem POLAT 292

CENGİZ DAĞCI'NIN *ONLAR DA İNSANDI* İSİMLİ ESERİNDE "KÖTÜLÜK" Yrd. Doç. Dr. Eylem SALTIK 295

CENGİZ DAGCİ'NİN *ONLAR DA INSANDİ* ve *O TOPRAKLAR BİZİMDİ* ROMANLARİNDA DUYGULARİN YANSİMASİ Doç. Dr. Fera SEFEROVA 304

CENGİZ DAĞCI'NIN *KORKUNÇ YILLAR* ve *YURDUNU KAYBEDEN ADAM* ADLI ROMANLARINDA ÖLÜM BİÇİMLERİ Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN 307

CENGİZ DAĞCI'NIN ESERLERİNDE KAPANMAYAN HESAPLARIN GERİ DÖNÜŞÜ OLARAK AKTARILAN ÇOCUK(LUK) DUYUM ve ALGISININ FENOMENOLOJİSİ Prof. Dr. Cafer ŞEN 312

CENGİZ DAĞCI'DA YAHUDİ İMGESİ Doç. Dr. Seyit Battal UĞURLU 327

YANSILAR'DAN HAREKETLE CENGİZ DAĞCI'NIN OKUMA ve YAZMA EVRENİ Arş. Gör. Koray ÜSTÜN 340

CENGİZ DAĞCI'NIN KIRIM TATAR TÜRKÇESİYLE YAZDIĞI ŞİİRLER ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ

Prof. Dr. Erdoğan BOZ[1] – Arş. Gör. Duygu KAMACI[2] –

Okt. Ezgi ASLAN[3]

ÖZET

Cengiz Dağcı, daha çok roman yazarı olarak bilinmesine rağmen yazdığı şiirlerle de araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bu şiirler üzerine çeşitli inceleme yazıları yazılmıştır. Dağcı'nın Türkiye Türkçesiyle yazdığı şiirler yanında kendi ana diliyle yani Kırım Tatar Türkçesi ile yazdığı şiirleri de vardır. Bu şiirlerin edebi değeri üzerine hem Türkiye'de hem de Kırım'da kimi araştırmalar yayınlanmış ancak araştırabildiğimiz kadarıyla bu şiirler üzerine Türkiye'de henüz bir dil incelemesi yapılmamıştır.

Bu bildirinin amacı Dağcı'nın Kırım Tatar Türkçesi ile yazdığı şiirleri üzerine bir dil incelemesi yapmaktır. Bunun için önce Dağcı'nın doğup büyüdüğü Gurzuf ve Kızıltaş gibi yerleri dikkate alarak şiirlerini Kırım'da konuşulan ağızlardan hangisiyle yazdığını tespit etmek ve bu ağzın özelliklerini ortaya koymaktır.

İkinci olarak eldeki şiirlerden hareketle söz varlığını tespit etmek, söz varlığı üzerinden kullandığı sözcüklerin dünyasına girerek ad, sıfat, belirteç veya eylem gibi sözcük türlerinden hangisini daha sık kullandığını ortaya çıkararak ruh dünyasının kodlarını bulmaya çalışmaktır.

Son olarak şiirlerinden yola çıkılarak çağdaş bir Türk lehçesi olan Kırım Tatar Türkçesinin genel özellikleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu tespitte Kırım Tatar Türkçesinin asıl olarak bir Kıpçak lehçesi olması yanında uzun süren ilişikler neticesinde yer yer Oğuz Türkçesi özellikleri gösterdiğine dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Dağcı Şiiri, Kırım Tatar Türkçesi, Şiir Dili.

Giriş

Cengiz Dağcı'nın şiirleri ve romanları üzerinde birçok çalışma bulunmasına rağmen ana dili ile yazdığı şiirleri üzerine herhangi bir dil incelemesi bulunmamaktadır. Dağcı'nın Kırım Tatar Türkçesi ile yazdığı şiirleri de yayımlanmıştır. Bu bildiride Dağcı'nın Sevdiğim Yalta adlı dergide yayımlanan şiirleri üzerine bir dil incelemesi yapılacaktır. Adı geçen yayında toplam 28 şiir bulunmaktadır. Şiirlerin tamamı taranarak biçimbilgisel (ad ve eylem işletimi) özellikleri ortaya çıkartılacaktır.

Dil İncelemesi

1. İşletimlikler

1.1. Ad işletimlikleri

1.1.1. Durum Biçimbirimleri

Tümce düzeyinde sözdizimsel işlevi olan biçimbirimlere ad-eylem bağlantısıyla ortaya çıkan anlamsal işlevlerinden dolayı durum biçimbirimleri adı verilir.

1.1.1.1. Yalın (=biçimbirimsiz) +{ϕ}

samolöt (SM-5), cesür (MA 228-4), şan (BAG-12)

1.1.1.2. Yönelme

+{GA} Yalın adlar üzerine

yuquğa (D27), idilge (SD35), sarayğa (SD50)

+{GA} 2. TK iyelik biçimbirimi üzerine

qalbiŋge (D1), mektebiŋge (BY9)

+{A} 1. TK iyelik biçimbirimi üzerine

[1] Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, erdoganboz@ogu.edu.tr
[2] Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, dkamaci@ogu.edu.tr
[3] Anadolu Üniversitesi, ezgicorga@gmail.com

gönlüme (D9)

1.1.1.3. Bulunma +{DA}

başında (D3), qoynunda (K3), bağçada (K12), deŋizde (K23), topraqta (SD15), yerde (SD13), kökte (KB3)

1.1.1.4. Ayrılma +{DAn}

ezgiden (QA19), ufuqlardan (G1), qolundan (QA54), şerbetten (SY9), uzaqtan (SY5)

1.1.1.5. Belirtme +{nI},

zevqını (D8), duyğumnı (D10), sizni (D22), sizlerni (K4), keçmişni (SD4), bizlerni (SD44), asırnı (SD48), quvançımnı (AA11)

1.1.1.6. Birliktelik +{nAn}

Birliktelik biçimbirimi +{nAn}<<ile+n aslında bir ilgeçtir.

quşlarnen (D13), çeçeknen (K9), duşmannen (SD15), ozüŋnen (SD55), başımnen (QA1)

1.1.2. İlgi +{nIŋ}

şairniŋ (D21), deŋizniŋ (K8), ustanıŋ (K15), koyümizniŋ 201-4, evimizniŋ (G7), saraynıŋ (SD1), atlarnıŋ (SD30), anayımnıŋ (AA7)

1.1.3. İyelik

Kişilere göre iyelik biçimbirimleri

1. TK : **+{(I)m}** bağrıma (D30), bebegim (D24), qanım (SD24)

2. TK : +**{(I)ŋ}**evladıŋ(SY3), sırtıŋa (SY2), törüŋe (G6)

3. TK : **+{(s) I}** üsti (SY5), kozü (SY19), ozü (QA12)

1. ÇK : **+{(I)mIz}** künümiz (KA17)

2. ÇK : ---------

3. ÇK : **+{lArI}** dağları (SY9), bağları (K9)

1.1.4. Sayı +{lAr}

baarler (D9), ozenler (K4), dalğalar (K7), cıyınlar (K14), faqırlar (K25), divarlar (SD6), kunler (SD2), qanlar (SD9), dürbeler (SD21), aremler (SD7), duyğular (SD20), yollar (AA3)

1.1.5. Aitlik +{ki(n)}

etraftaki dülberlikten (QA27), ozendeki baqalarnıŋ davuşı (BS9-10)

1.1.6. Varlık +{1I}

Bir şeyin varlığını veya bir şeye, özelliğe sahipliği bildiren adlar ve niteleme adları yapar*:*

kuneşli (D5), qanatlı (D13), tumanlı (D14), suvlu (K4), lanetli (SD4), sarıqlı (SD40)

1.1.7. Yokluk +{slz}

Bir şeyin yokluğunu, yetersizliğini veya bir şeye sahipsizliği bildiren adlar ve niteleme adları yapar:

soluqsız (SD41),duyqusız (SD43), günahsız (BAG10)

1.1.8. Bildirme

Bu biçimbirim, art zamanlı olarak bakıldığında ad+yardımcı eylem yapısıyla kurulmuş birleşik yapılı eylemin geniş zaman işletimidir. Ancak bugün için bu yapı tamamen kaybolmuş ve ekleşme süreci tamamlanmıştır. Bundan dolayı bu biçimbirimler, **bildirme biçimbirimleri** olarak bilinirler. Bu hâlleriyle hem zaman, hem kişi, hem de sayı işlevlerini birlikte ifade ederler.

1. TK +{(I)m} korgenim (SD37)

2. TK +{sIŋ} arzumsıŋ (KA15), yazımsıŋ (KA16)

3. TK +{DIr} qarttır (SD7), tarihtır (SD7)

1. ÇK --------

2. ÇK +{sIz} ulusız (D4)

3. ÇK --------

1.2. Eylem İşletimlikleri

1.2.1. Basit yapılı eylem işletimi

1.2.1.1. Söz öbeği kurucular/sözcük türünü değiştiriciler

1.2.1.1.1. Ad-eylemler

Ad-eylem biçimbirimleri

a.-{mAK}

Bu ad-eylem biçimbirimi, bütün eylemlere getirilebilir. Eylemlerin hareket adlarını yapar.

Söylemege (QA78), barmaq (QA51), ketmege (BS14), etmege (BS16)

1.2.1.1.2. Ortaçlar (sıfat-fiiller)

Ortaçlar, eylemlerin zamana bağlı ancak sayı ve kişiye bağlı olmayan adlaşmış biçimleridir. Bunlar eylemlerin zaman ortaçlarıdır.

Ortaç biçimbirimleri

a. -{KAn} (Geniş zaman)

ketirgen (D9), kotergen (D10), yerleşken (K1), quturğan (K23), ketken (Q9)

b. -{mIş} (Geçmiş zaman)

keçmiş (BAG11)

c. -{AcAK} (Geçmiş zaman)

gelecek (BAG11), kelecek (KA14)

1.2.1.1.3. Ulaçlar (zarf-fiiller)

Ulaçlar, eylemlerin zaman, sayı ve kişiye bağlı olmayan biçimleridir ancak ortaçlardan türeyenler ulaçlarda zaman anlamı söz konusudur.

Ulaç biçimbirimleri

a. Asıl ulaçlar

i. {(I)p}

Bu biçimbirimi alan ulaç öbekleri hem yardımcı tümceyi yükleme bağlar hem de temel yüklemi niteler. Ulaçlar ise belirteç tümleci olarak belirteci yükleme bağlar ve yüklemi niteler.

urulıp parlana (D17), baş kesip (SD16), oylanıp (SD58), quvanışıp (AO5), tayıp (Q13)

ii. –{(y)ArAK}

sökerek (SD54)

b. Ortaçtan türetilen ulaçlar

i. –{KAndA}

olğanda (AA 13), ketkende (B4), oynaşqanda (QAQ5)

c. (i-/ol-) yardımcı eylemi ile kurulan ulaçlar

i. -{ken}

Yalnızca ek eylem (i- eylemi) ile kullanılır, adlardan ve ortaçlardan sonra getirilir. Ünlü uyumuna uymaz ve çoğu zaman i- eylemi yüzey yapıda kullanılmaz.

adımlarken (KMQ7)

1.2.1.2. Tümcede yüklem-özne ve nesne ilişkisini belirleyiciler "çatılar"

Çatı, -kısaca- tümcede eylemin özne ve nesneye göre şekillenmesidir. Bu şekillenme biçimbirimli veya biçimbirimsiz olabilir. Daha açık ifadeyle çatı, özne-yüklem ve nesne-yüklem ilişkisini belirler.

1.2.1.2.1. Edilgen çatı

i. -{(I)l}- (sonu /l/ ünsüzü ile bitmeyen bütün eylemlere getirilir)

kesildi insanlar töküldi qanlar (SD31), qırıldı qılıçlar (SD32), çeçekler saçıldı (KA12)

ii. -{(I)n}- (sonu /l/ ünsüzü veya ünlü ile biten eylemlere getirilir)

boyandı al qanğa (SD36)

1.2.1.2.2. Ettirgen çatı

i. -{(U/A)r}-

koz yaşlar içirdi (SD22)

1.2.1.2.3. İşteş çatı

i. -{(I)ş}-

çarpıştı (SD15), çapıştı (SD16)

1.2.1.3. Yüklemde zaman, tarz sayı ve kişi bildiriciler

Bağımlı biçimbirim olan eylem kök ve gövdeleri tek başlarına kullanılamazlar. Bu bağımlı biçimbirimlerin kullanılabilmeleri için ya yüklem ya da eylemsi olmak zorunlulukları vardır yani bir başka biçimbirime ihtiyaç duyarlar.

Eylemler; tarz, zaman, sayı ve kişi ulamlarını bildiren biçimbirimleri alarak tümcede yüklem görevini üstlenirler.

1.2.1.3.1. Zaman bildirenler

Eylem soylu yüklemlerde eylemin geniş, geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanlarda yapıldığını bildirmek için eylemler zaman bildiren bu biçimbirimleri alırlar.

a. Gelecek zaman-{(I)r} -{(y)Ar}

1. TK oserim (SM6), minerim (SM8) baqarım (SM10)

2. TK minmezsiŋ (SD52), çıqmazsıŋ (SD52), turarsıŋ (BY14)

3. TK dolanır (K19), alır (K20), yorulmaz (AA 16)

1. ÇK ketermiz biz (PY27)

2. ÇK ---------

3. ÇK keçerler (SD47), kelirler (SD48)

b. Şimdiki zaman

–{A} (Sonu ünsüz ile biten kelimelerde)

1. TK dolanam (SD41), tayanam (SD42), kirem (SD1, SD2, SD3, SD4)

2. TK uçasıŋ (SM2), açasıŋ (SM4)

3. TK qona (D16), çalara (K7), ala (K32)

1. ÇK alamız (PY10), qonamız (PY12), çıqalar (AO12)

2. ÇK ---------

3. ÇK ---------

–{y} (Sonu ünlü ile biten kelimelerde)

1. TK --------

2. TK --------

3. TK oquy (QAQ63), kişney (D7), söyley (D8)

1. ÇK ---------

2. ÇK ---------

3. ÇK qaraylar (SD40), deyler (BS19)

–{mAKtA}

asreti qaymaqta (KQ12)

c. Görülen Geçmiş Zaman: -{DI[4]}

Eylemin geçmiş zamanda yapıldığını/olduğunu ve konuşanın buna şahit olduğunu bildirir.

1. TK saçtım (BM2), aldandım (G2), qaradım (BM6)

2. TK baqtıŋ (G1), kelmediŋ (G4)

3. TK tuvdı (KA7), mindi (SD25), içirdi (SD22)

1. ÇK bilmedik (QAQ46), ettik (QAQ47), silmedik (QAQ48)

2. ÇK ---------

3. ÇK kuldiler (SD27), keçtiler (SD47)

d. Geniş zaman -{(A/I)r}

1. TK ---------

2. TK ---------

3. TK dolanır (K19), ruh alır (K20)

1. ÇK ---------

2. ÇK ---------

3. ÇK ---------

1.2.1.3.2. Tarz bildirenler

Eylemin şart, dilek ve gerekliliğe bağlandığını, istenildiğini veya emredildiğini bildirenişletimdir. Bu anlamsal işlevi bildiren biçimbirimlere, işlevlerinden dolayı tarz/şekil biçimbirimleri de denir.

a. Şart -{sA}

Eylemlerin basit şart işletimleri, yaygın olarak tarz işletimlikleri içinde kabul edilir. Ancak bu işletimliklerin tümcede yardımcı yüklem ögesi olarak ana yüklemin belirteç tümleci görevini üstlenirler.

1. TK ---------

2. TK deseŋ (SD70), dönseŋ (G6), össeŋ (BY12)

3. TK kerek olsa (PY3); olsa (AO1); aylansa (K17)

1. ÇK kulmesek (KA17; KA18

2. ÇK ---------

3. ÇK ---------

b. Emir/İstek

Eylemi emir/istek tarzında bildirir. Emir işletiminde kullanılan biçimbirimler, hem tarz hem de sayı ve kişi bildirirler.

Emir/isteğin olumlu işletimi

1. TK sarayım (D22), qaytayım (AA 10), aytayım (AA 12)

2. TK zevq-sefa sür (SD56), tur (SD61), ker (QAQ68),batır (BY17

3. TK kör olsun (D24), çıqsın (KQ11), söylesin (SD6)

1. ÇK ---------

2. ÇK çekiliŋ (SD45), inanıŋ (SD46),

3. ÇK ---------

1.2.1.4. Soru -{mI}

aldandım dediŋmi sözüme? (G2),

qalırmı ekensiŋ cihanda güzel? (G8),

yırladımı telli saz? (BY16)

1.2.2. Birleşik yapılı eylem işletimi

1.2.2.1. Bildirme işlevliler

1.2.2.1.1. Eylem+ortaç+ana yardımcı eylem (i-) yapısında olanlar

–{r-e-dI}

1. TK yaşardım (QAQ69)

2. TK ---------

3. TK ---------

1. ÇK ozğardıq (KB5)

2. ÇK ---------

3. ÇK ---------

Sonuç

Cengiz Dağcı'nın Kırım Tatar Türkçesi ile yazdığı şiirlerinin (toplam 28 şiir) biçimbilgisi (ad ve eylem işletimi) özelliklerine dayalı bir dil incelemesi yapılmıştır. Bu incelemeye göre şiirlerde tespit edilen Kıpçak ve Oğuz Türkçesi biçimbilgisine dayalı dil özellikleri aşağıda sıralanmıştır.

Karakteristik Kıpçak Türkçesi özellikleri

i. Yaklaşma biçimbirimi +{GA}

ii. Belirtme biçimbirimi +{nI}

iii. İlgi biçimbirimi +{nIŋ}

iv. Eylem işletiminde adıl kökenli 2. TK biçimbirimi -{sIŋ}

v. Eylem işletiminde adıl kökenli 2. ÇK biçimbirimi -{sIŋIz}

vi. Sıfat-fiil biçimbirimi -{KAn}

vii. Ana yardımcı eylem "e-"

viii. Bildirme 2. TK biçimbirimi +{sIŋ}

Karakteristik Oğuz Türkçesi özellikleri

i. Gelecek zaman ortaç biçimbirimi -{(y)AcAK}

ii. 1. TK iyelik üzerine yaklaşma biçimbirimi +{A}

Dağcı'nın ana dili ile yazdığı şiirleri üzerine yapılan dil incelemesi sonucu ortaya çıkartılan Kıpçak ve Oğuz Türkçesi özellikleri, Dağcı'nın kullandığı Kırım Tatar Türkçesi'nin temelde Kıpçak Türkçesine bağlı ancak yer yer Oğuz Türkçesi özellikleri gösterdiğini ve Kırım Tatar Türkçesi'nin Yalıboyu Ağzı'nı temsil ettiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

Boz, E. (2015). *Türkiye Türkçesi Biçimsel ve Anlamsal İşlevli Biçimbilgisi,* Gazi Kitabevi, Ankara.

Dağcı, C. (2012). Sevdiğim Yalta, (Tertip eden ve neşre hazırlayan Rıza Fazıl), Kırım: Akmescit.

Yüksel, Z. (2007). "Kırım Tatar Türkçesi" *Türk Lehçeleri Grameri* (Ed. Ahmet Bican Ercilasun), Akçağ Yayınları: Ankara, s. 811-882.

Sevortyan, E.V. "Kırım Tatarcası", (Çev. Mehman Musavey) http://gazi.dergipark.gov.tr/download/article-file/76621 (12.05.2017)

Eser Kısaltmaları

D: Dağlar

K: Koy

G: Gul

SD: Söyleŋiz Divarlar

AA: Atlanayım Atıma

KA: Koy Aqşamı

KQ: Koyume Qaytam

G: Guzel

SY: Sevdiğim Yalta

SYG: Sevgenim Bu Yaz Gecesi

AO: Aqşam Olsa

BM: Bulbul ve Men

QAQ: Qart Anay Quvana

BAG: Beriŋiz Atamnıŋ Qılıçın Maŋa!

KMQ: Komsomol Qız

BY: Beşik Yırı

A: Ayşecik

Q: Qışta

KB: Keldi Baar

BS: Baar Sabası

PY: Pionerler Yırı

SM: Samolot